

Afscheid van Simonis

door Kees Kok

Kardinaal Simonis, vijfenzeventig jaar oud, vijftig jaar priester van de rooms-katholieke kerk, zevenendertig jaar bisschop, vierentwintig jaar aartsbisschop van Utrecht en tweëntwintig jaar kardinaal. Daar moest natuurlijk een boek van komen. Maar wat voor een boek? Simonis beschrijft zijn aarzelingen in het voorwoord van het uiteindelijke resultaat. Voor een wetenschappelijk *Festschrift* achtte hij zich niet geleerd genoeg. Een vriendenboek dan? 'Dan dwing je de schrijvers om zich in bochten te wringen en toch vooral iets aardigs en zinnigs over een persoon te schrijven.' Acht hij dat dan zo moeilijk? Maar het grootste gevaar dat bij een jubileumboek dreigde, was volgens hem dat dan de contemporaine, recente kerkgeschiedenis aan de orde zou komen. En daar is het nog te vroeg voor.

Hij geeft natuurlijk de voorkeur aan zijn eigen visie op die geschiedenis; die is ongevaarlijk en daar is het nooit te vroeg voor. Voor de veiligheid werd niet een katholieke schrijver, maar een protestantse dichter-dominee, Hans Bouma, gevraagd om als medium te dienen tussen Simonis en de beminde gelovigen voor wie het boek bedoeld is. Bouma mocht hem uren aanhoren en daaruit de veertig hoofdstukjes peuren voor het boek, dat *Een hart om te denken* werd gedoopt. Bovendien kreeg Bouma de ruimte om het geheel te larderen met vijftien gedichten, die zo mogelijk nog vromer en roomser zijn dan de kardinaal zelf. Merkwaardig genoeg ontbreken ze in de inhoudsopgave en keurt Simonis ze geen (voor)woord waardig.

Tegen wil en dank

Simonis was kapelaan en werd, naar eigen zeggen tegen wil en dank, bisschop en kardinaal. En tegen de wil en de dank van zijn voorganger Alfrink en andere bisschoppen; én tegen die van de meerderheid het kerkvolk. Maar in tegenstelling tot een groot deel van dat volk heeft hij het volgehouden, als een laatste, eenzame zuil in het ontzuidde Nederland; een restje rijk Rooms leven. Hij noemt zichzelf een 'onnutte dienstknecht', slechts een radertje in het grote geheel en, zoals hij herhaaldelijk met nederige trots vermeldt: hij is geen intellectueel. Maar hij is ervan overtuigd dat hij het geloof der Vaticaanse Vaders heeft verdedigd tegen alle Nederlandse vernietigingsdrift in. Mede dankzij hem heeft het machtige raderwerk van de Romeinse hiërarchie haar strijd tegen Zuid-Amerikaanse bevrijdingstheologen als Ernesto Cardenal, progressieve bisschoppen als Oscar Romero en tegen elke afwijking van haar eigen leer steeds rigoreuzer kunnen voortzetten. Om met Simonis te spreken: 'We zijn niet afhankelijk van een of andere theoloog die weer iets nieuws heeft bedacht, maar van de Kerk die zich zorgvuldig uitsprekt in concilies en leerdocumenten. Dat heeft toch veel meer gewicht en autoriteit.' Toch?

Pausfan

Vertederd spreekt de scheidende aartsbisschop over de pausen van zijn tijd. Pius XII werd in het Lisse van zijn jeugd hoog vereerd als *pastor angelicus* en heeft 'in de vorige eeuw de bijbelwetenschap alle ruimte gegeven om aan historische kritiek te doen'. De kardinaal verzwijgt intussen de enorme weerstand tegen diezelfde kritiek die de bijbelwetenschap daarvoor minstens een eeuw lang had gefrustreerd, en het gegeven dat voor de kerk

onwelgevallige uitkomsten van die historische kritiek nog altijd geen centimeter ruimte krijgen.

Volgens Simonis was de kerk eind jaren vijftig – hij studeerde toen zelf in Rome, 'het centrum van de westerse cultuur' – wel een beetje stoffig en heeft Johannes XXIII 'het paard van de vernieuwing de sporen gegeven' door het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) bijeen te roepen. Maar vervolgens wachtte Paulus VI de zware taak 'om het in toom te houden. Het mocht niet doordraven.' Zoals dat in Nederland gebeurde, met name in Noord-Nederland: dat legde het concilie uit 'in termen van totale openheid en radicale verandering. Alles kan, alles mag, voortaan mogen we alles zelf uitmaken.' De kardinaal treedt natuurlijk niet in details. Maar zijn bisschopsbenoeming, en die van Gijsen en al die andere wat ik zou willen noemen *tegenbisschoppen*, hebben ervoor gezorgd dat het paard van de vernieuwing de race glansrijk verloren heeft en ruimschoots is ingehaald door de paardekrachten van de restauratie. Niet dat Simonis gelukkig is met de situatie: die wordt immers getekend door de secularisering, de leegloop van kerken en door de 'dictatuur van het relativisme' die van alle godsdiensten één pot nat maakt. Wat in elk geval niet in zijn wankele analyse past, is enig besef van de dictatuur van de Roomse waarheid die zich steeds meer verwijderd van de aardse werkelijkheid.

Het priesterlijk monopolie

Actueel is weer de discussie rond het ambt, waarbij alles draait om het behoud van de macht van de hiërarchie over de eucharistie als kernactiviteit van de kerk. Tegen alle historische kritiek in houdt Rome vol dat het celibaat door Jezus persoonlijk is ingesteld, ook al is dat de eerste duizend jaar van het christendom even vergeten. En alleen de celibataire priester mag voorgaan in de eucharistie, dat 'mysterie', dat 'misoffer', waarvan leken natuurlijk niets begrijpen en waarover al die theologen de afgelopen jaren alleen maar de grootst mogelijke onzin hebben geschreven – dat het om een maaltijd zou gaan, een oefening in solidariteit, in breken en delen, om brood en recht voor allen, en meer van die praat. Dus wordt ter bescherming van dat priesterlijk monopolie alles wat er de afgelopen decennia is gegroeid aan medeverantwoordelijkheid van pastorale werkers en geëngageerde leken, steen voor steen afgebroken. Parochies worden samengevoegd en onder de eenhoofdige leiding gesteld van huurlingpriesters uit Polen, Zuid-Amerika en Afrika, die nóg minder afweten van de echte ontwikkelingen in de (Noord)Nederlandse kerk dan Simonis zelf.

Die eeuwige jeugd

Alles is volgens de aartsbisschop vanaf de jaren zestig verkeerd gegaan. 'Jonge mensen hebben vandaag veel meer moeite om geestelijk volwassen te worden dan wij vroeger. (...) Er was een traditie. (...) Sinds de jaren zestig moeten jongeren het maar zelf uitzoeken. Allerlei kaders, richtlijnen en wetten zijn niet meer van kracht. Bij hun ontwikkeling zijn ze uitsluitend op zichzelf aangewezen, (...) van hun ouders worden zij niets wijzer. Die hebben de hele dag gewerkt, komen 's avonds moe thuis en hangen op de bank voor de televisie.' Geen spoor van zelfkritiek, geen enkel besef van de oorzaken die leidden tot de rebellie van de jaren zestig.

In de jaren dat Simonis op de lagere en middelbare school zat – rond de Tweede Wereldoorlog dus –, werd het eerste grote onderzoek onder duizend Nederlandse middelbare scholieren gehouden door N. van Doornik, in 1948 gepubliceerd onder de veelzeggende titel *Jeugd tussen God en chaos*. Juist bij

de katholieke en christelijke jeugd, zo constateert Van Doornik dan al, heerst veel sleur, oppervlakkigheid, schijnvroomheid, kuddegeest en gebrek aan persoonlijke opvattingen, terwijl hij van de 'autonome' jeugd een eerlijker en kritischer indruk had. 'Die jeugd is hyperkritisch, achterdochtig en vraagt onbarmhartig om eerlijkheid.' Wie de jeugd op dat terrein tegemoet wil treden, in kerken, onderwijs en media, zal prestige, pak en masker moeten afleggen, en met zichzelf op de proppen moeten komen. Alles wat maar enigszins zweemt naar indoctrinatie, wordt afgestraft met verzet en/of desinteresse, aldus Van Doornik, hij verwijt de (kerkelijke) opvoeders 'gebrek aan psychologische diepte, aan kennis van de jeugd'. Een groot deel van die jongeren van toen hadden daar in de jaren zestig schoon genoeg van. Simonis niet.

Leve Jezus!

Voor Ad Simonis steekt het rooms-katholieke christendom met kop en schouders uit boven de andere vormen van christendom, en zeker boven het jodendom en de islam, ook daarin is hij een trouwe vazal van de paus. Wie anders beweert, is een relativist. Met betrekking tot de islam heeft hij onlangs nog op de televisie geroepen dat die 'wezensvreemd' is aan de Nederlandse cultuur. In zijn boek vergelijkt hij Mohammed met Jezus. De eerste had talrijke vrouwen, waaronder een negenjarig meisje. Jezus was ongehuwd. Overigens, denkt hij elders, zou een vrome moslim wel eens hoger in de hemel kunnen eindigen dan hijzelf! En meer van die gratuïte prietpraat. Ook over het jodendom. Zo heeft hij ergens gelezen dat in het Oude Testament God slechts vijftien maal 'Vader' wordt genoemd. Het Nieuwe Testament wint glansrijk met honderd en zeventig keer! Leve Jezus! En, nee: 'Ons past geen missie onder de Joden. (...) Maar je mag wel hopen dat ze Christus één keer zien als de vervulling van wat zij zelf geloven.' Dat klinkt als een ongeduldig 'eindelijk eens een keer' en laat in een notendop zien hoe weinig of niets de aartsbisschop heeft opgestoken van de dialoog tussen joden en christenen, zoals die al enige decennia in Nederland wordt gevoerd. Natuurlijk veroordeelt hij het antisemitisme. Maar in de ene adem van dezelfde alinea voegt hij eraan toe: 'Het wérd geroepen: "Zijn bloed op ons en onze kinderen", maar in naam hiervan kun je niet het hele joodse volk veroordelen.' Wel het halve?

Prioriteiten

Op veel plaatsen waar Simonis komt, voelt hij zich de enige, eenzame ambassadeur van God zelf. Over een Sinterklaasfeest voor het goede doel waarvoor hij was uitgenodigd, merkt hij op: 'Het was een en al medemenselijkheid, niets over God. (...) Ik was de enige in het gezelschap die verwees naar de wereld van geloof en kerk.' Hij zegt herhaaldelijk dat onze aandacht primair naar God moet uitgaan. 'Hij is onze eerste naaste', luidt zijn wonderlijke theologie, en hij klaagt: 'Men is vaak zo doenerig. God komt zomaar op de tweede plaats.' Alsof God de hele tijd roept 'ik eerst, ik eerst!' Het geloof heeft absolute prioriteit, boven het streven naar vrede en gerechtigheid. Vrede en gerechtigheid zijn de vruchten van het geloof: 'Wij moeten de vrede wel uitdrukkelijk willen, de vrede vanuit God, maar voorlopig hebben wij in deze wereld nog andere prioriteiten.' Het is volslagen onduidelijk wat Simonis daarmee precies bedoelt, maar tot zijn prioriteiten behoort in elk geval de strijd tegen abortus, tegen onbeteugelde seksualiteit en het homohuwelijk. Dat is het grote kwaad dat in deze wereld hoog ten troon zit. En dat lijkt hij, en met hem het gros van zijn collega's, tot en met Benedictus XVI, erger te vinden dan de gruwelijke misdaden van alle Zuid-

Amerikaanse dictaturen van de afgelopen decennia bij elkaar. Dictaturen die eveneens door het gros van zijn collega's met ruggensteun van het Vaticaan werden toegedekt en goedgepraat. Net als het kindermisbruik door priesters in onder andere de Verenigde Staten, dat ook al decennia lang in zorgvuldig geconstrueerde Romeinse doofpotten werd gestopt, tot het er onder hoge druk uitbarstte. Maar daarover natuurlijk geen woord van de bejaarde kardinaal. Wel dit: 'Bolkestein heeft gelijk wanneer hij zegt dat wij als christenen niet het monopolie van de liefde hebben. Nee (...) maar wij hebben toch wel meer het monopolie van de motivatie.' Motivatie? Goede bedoelingen? Wat koop je daarvoor? Wat mij in zo'n zin nog het meest schokt is dat slappe 'toch wel meer'. Een monopolie is een monopolie; je hebt het of je hebt het niet. Hoor ik in dat 'toch wel meer' toch nog een klein geweten knagen?

Aids

Hoogst opmerkelijk zijn ook Simonis' kanttekingen bij het wereldwijde aidsprobleem. 'Op de vreselijke aidsziekte met haar miljoenen slachtoffers wordt meestal louter emotioneel gereageerd – waarbij men uitgaat van het (overigens nog nooit geformuleerde) dogma dat seksueel genot en onbeteugeld beleven van de seksualiteit uitgangspunt moet zijn en blijven.' Wat een domme, grove belediging is dat aan het adres van al die mensen die zich tomeloos en zeer (emotioneel) gemotiveerd inzetten voor de voorkoming van aids, onder andere middels goede voorlichting. Alsof dat allemaal dogmatici van de Seksuele Kerk zouden zijn. Met zijn superieure acht hij condooms natuurlijk uit den boze, maar waarschijnlijk voelt hij zich daar niet gemakkelijk bij en zoekt hij onbeholpen naar andere argumenten tegen: 'Je kunt wel containers vol naar Afrika sturen, maar ze moeten ook verspreid worden en daarvoor mist Afrika de gewenste infrastructuur.' Maar als dat het probleem is, kunnen we toch gebruik maken van de kerkelijke infrastructuur van de missieposten?

De geest van Rome

De kranten en tijdschriften staan de laatste weken vol met afscheidsinterviews, waarin de kardinaal zijn eigen versie van de recente kerkgeschiedenis mag geven. Simonis heeft zich als 'onnutte dienstknecht' van het Vaticaan in elk geval afdoende bewezen. De stoet ontslagen, vernederde, gepeste, murw gemaatregelde priesters, pastorale werkers en geëngageerde leken die hij achterlaat, is indrukwekkend. Alle creativiteit op theologisch en liturgisch gebied is onder zijn bewind ambtshalve naar het rijk der ketterij verwezen. Hij pleit in zijn boek onder andere voor een 'sterk verticale liturgie' - zoals de Byzantijnse - die 'voorbijgaat aan ons menselijk gedoe'. Behalve aan het menselijk gedoe van Rome uiteraard. Kan hij nu gaan in vrede, zoals de oude Simeon uit het evangelie van Lukas? Ja, want ook zijn opvolger zal zijn platgetreden paden niet verlaten, de oeroude paden die alle naar Rome leiden. Ook hij zal de afkalvende parochies met straffe hand binnen de perken houden van de 'degelijke juridische organisatie' die de katholieke kerk volgens Simonis dankt aan de geest van het klassieke Rome, aan het krachtige Romeinse rechtsbegrip en rechtsgevoel, dat 'haar ook in staat stelde wereldwijd naar behoren te functioneren'. Of die kerk nog iets met de geest van Jezus – die met talloze anderen volgens hetzelfde Romeinse recht werd opgehangen – van doen heeft, valt ernstig te betwijfelen. Maar die geest waait toch wel waar zij wil.

Hans Bouma/Adrianus Kardinaal Simonis, *Een hart om te denken. 50 Jaar priester*, Kok, Kampen 2007

Dr. N.G.M. van Doornik, *Jeugd tussen God en chaos. Onderzoek naar de godsdienstige problemen bij de studerende jeugd*, Martinus Nijhoff, 's Gravenhage 1948

uit: Roodkoper, 12e jaargang, nummer 4 – november 2007